

Sütunlarımız inkılâbın ve Halkevlerinin çizdiği derin ve geniş mefhumun içine giren bütün yazılara açıktır.
Her ayın ilk haftasından sonra gelen yazılar bir nüsha sonraya kalır.

İçindeki yazılar

İnkılâpçı vatandaşın vasıfları :

Esat Âdil

Lamartinin Türk Tarihi :

Ziya İhsan

Sutüven (şiir)

Mustafa Seyit

Balıkesir muhitinde cenaze merasimi ve garip akidelerimiz:

İsmail Hakkı

Karagünler :

Anadoluda gurup :

İbrahim Şevki

Memleket tetkikleri: Harsiyat :

Helva sohbetleri ve arfeneler :

Kemal

Birinci cildin fihrii :

..

ADRES

Balıkesir — KAYNAK
Müracat yeri : HALKEVİ

KAYNAK

Balıkesir Halkevi tarafından çıkarılır
Aylık Kültür Mecmuası.

ABUNASI

YILLIĞI : 150 Kuruştur
6 AYLIĞI : 20

Nesriyat Müdürü
Esat Âdil

İmtiyaz sahibi
Tevfik Fikret

İnkılâpçı vatandaşın vasıfları

İçinde yaşadığımız ve bizzat yarattığımız inkılâp hadiselerinin azametini olduğu gibi kavrayabilmek için lâzım olan bir çok vasıflardan ve şartlardan mahrum olduğumuzu itiraf edişimizin elbette sebepleri vardır.

Halâ bir çok vatandaş, Türk inkılâbının karşısına bir karış duygu, bir tutam bilgiden ibaret hâmulasile çıkıyor, ve onun azametini ifadelendirmeye cüret gösteriyor.

Yine halâ bir çok vatandaş; inkılâbın baş döndürücü hamlelerini, stadyumlarda rekor kıran sporcuları alkışlar gibi alkışlıyor.

Ve maalesef bir çoklarında duyamıyor, göremiyor ve inanmıyor.

Amma diğer taraftan; Cihanın fikir ve siyaset âleminde ulu bir baş tanılan; koca milyonluk bir kütlenin şefi sayılan bir adam geliyor, bizimle konuşuyor; bizi tetkik ediyor; sonra memleketine döndüğü zaman bütün cihan efkârı umumiyesine vakur bir eda ile haykırarak diyor ki:

"Türk inkılâbını tetkik ettim ve onu harikulâde buldum. Bu inkılâbın şefini tanıdım ve onun büyüklüğü önünde eyilmeyi şeref bildim."

Hangi Türk vatandaşı Müsyü Heryonun konferanslarını ve makalelerini okuduktan sonra inkılâbımız için yeni bir duyul ve görüş hızıyla, yeni bir inanış arzusu ile sarsılmamıştır?

Türk milleti kendi eserinin azametini kavramak için harici ikazlara mı muhtaçtır?

Hayır! Fakat görebilmek ve kavrayabilmek için şartlar, vasıflar lâzım.

İnandığını benimseyüp koruyabilmek için bir karış duygu, bir tutam bilgi kifayet etmez.

Açık konuşalım, nesillerin ömrü otuz sene değildir. Nesiller vardır ki; dimağlarının ve kalplerinin terbiyesini ihmâl edersek iki yüz sene de yaşayabilir. İki bin sene de yaşayabilir.

Devrilen rejimlerin, çürütülen sistemlerin aşinalığını taşıyanlar yeni rejimlerin sahibi olamazlar, yeni ülkenin ve yeni hamlelerin hızını, samimiyetini yaratamazlar.

Her rejim yeni bir ilim, yeni bir felsefe ister. Taze heyecanlar, nasırsız gönüller onun hayat kaynaklarıdır.

Türk inkılâbı "Kara kaplı kitap," mıdır ki onu her yobaz açıp kendi karihasına göre tefsir edebilsin?

Şu halde..

Şu halde inkılâbı, kendi asıl hüviyeti ile kavraya bilecek; onun muhtaç olduğu felsefe, ilim, duygu ve heyecan irtifalarına yükselebilecek nesli yaratıncaya kadar vazifemizin asla tamamlanamıyacağına kanıtız.

Aziz Türk inkılâbının; ancak inkılâpçı vatandaşlar nesline emanet edilebileceğini en büyük şef tekrarlamadı mı?

Milli varlığımızın, milli ülküden beklediği bu nesil; duygusu bir karış,

Tarihi Ve Edebî Müsahabe :

Lamartine'in «Türkiye tarihi»

Fransada Savoie mintakasında şimen-diferle seyahat edenler kenarında meşhur Aise-Les-Bains şehri bulunan Le Bourget gölüne vardıkları zaman bizim İznit kör-fezini andıran bu on altı kilometrelik uzun gölü çerçevesi yüksek dağların suya saplanan yamaçlarında tabiatın yalnızlığına sarılmış ve gözleri suyun durgun hadlerine dalmış bir hayal görürler.

Bu hayal on dokuzuncu asırda Fransız edebiyatının çehresini değiştiren birkaç büyük his ve hayal şairlerinden birinin, Lamartine'in heykelidir.

Lamartine en layemut şiirlerinden birini bu gölün karşısındaki, gençlik hatıralarıyla karışık, tahassüsâtı üzerine yazmış ve bizzat bu mintakada doğmuş, büyümüş ve gençliğinin en coşgun zamanlarını da orada idrâk etmiş olduğundan ölmez şairin mücessem hayalini çok sevdiği tabiatın kucagında en manalı bir köşeye yerleştirmişlerdir.

Lamartine yalnız zamanının en benam bir şairi olmakla kalmamış, aynı zamanda o devrin en müstakil ve en vicdanlı bir siyaset adamı olarak belirmiş, mebus olmuş, sefaretlerde bulunmuş ve Fransız tarihinin dönüm noktalarından olan 1848 ihtilâli hünkâmelerindeki siyasi müdahaleleri kendine Fransız milletinin umumî teveccühünü kazandırmıştır.

İşte bu adam şark memleketlerine ve Türkiye'ye bir seyahat yapmış, Türki-

bilgisi bir tutam olmıyan; bilakis kalbi nasırsız, kafası ilimle mücehhez; duyarak bakan, bilerek inanan inkılâpçı vatandaşlar kütlesidir.

Müstecaplı oğlu

Esat Âdil

yede bir müddet oturmuş ve Fransaya avdetinde Voyage en Orient isimli bir seyahatname ve bu seyahatnameye ekli olarak bir de «Türkiye tarihi», neşretmiştir.

«Cümhuriyet», gazetesinin bir müddet evvel çıkan bir nüshasında Yunus Nadi bey M. Herriot'un son şark seyahatında uğradığı Belgrat şehrinde Lamartine'in yeni dikilen heykelinin resmi küşadında bulunmasından mühlhem olarak yazdığı bir baş makalede pek haklı olarak Lamartine'in memleketimizde tanınmamış olmasına teessüf etmekte ve Türkiye'nin şan ve şerefine hadim ilmi, edebî ve ebedî bir abide diken bu dünyaca meşhur büyük adama borcumuzu ne suretle ödediğimizi sormakta idi.

Filhakika beş ciltlik muazzam bir eser olan bu «Türkiye tarihi», lisânımıza tercüme edilmiş bile değildir.

Lamartine siyasi içtihatlarında olduğu gibi ilmi sahada da istiklâlini muhafaza etmiş olduğundan bütün Avrupanın haklı haksız aleyhimizde atıp tuttuğu, ateş püskürdüğü bir zamanda yazdığı eserinde irkî ve dinî her türlü batıl ilhamlardan beri kalmıştır. Bu itibarla eserde mücerret ve bitaraf bir hüviyet vardır. O derece ki o zamanın en salâhiyetli ediplerinin mahsulü olan Türk aleyhtarlığı edebiyatına almış olan bizlere Lamartin'in bu eseri adeta lehimizde iltizamkârane yazılmış hissini verir. İçin en calibî dikkat ve şayanı ehemmiyet ciheti de Lamartineine bizzat bu Türk aleyhtarlığı edebiyatını doğuran Romantisme mektep edebisine mensup olması, daha doğrusu bu mektebin en benam başlarından bulunmasıdır.

Lamartine'in «Türkiye tarihi», ni bur-

cıkta kısaca da olsa kâmilten tahlil imkânı olmadığından muhterem «Kaynak» kârililerine bu kitaptan küçük bir tercüme arzedeceğiz. Avrupada, hatta memleketimizde umumî bir kanaat vardır: Osmanlı Türkleri satvet devirlerini münhasıran kılınçlarının kuvvetine medyundurlar; zapt ettikleri ülkeleri muhafaza yolunda kafa-larını katıyen işletmemişlerdir; Osmanlı Türklerinin hiç bir zaman ne Avrupa muvacehesinde ve ne de metbu milletlere karşı bazı bir siyaseti ulaştırır Lamartine-den kanunî Sultan Süleyman devrine ait parçayı aşağıya çıkarıyoruz: Müellif bu geçitten evvel Osmanlı Türklerinin merkezî Avrupaya kadar bu derece esaslı yerleşmelerini esbabını tahlil ederken Türklerin birçok içtimai müesseselerini takdirle gözden geçirmekte ve binnetice coğrafi bakımdan siyasi inkişafımızı ve bu inkişafın istikrarını pek tabii bularak sözünü, kanaatlerine bir delil daha vermiş olmak için, karici siyasetimize intikal ettirmektedir.

Bu parçada görülecektir ki Lamartine-ye nazaran Osmanlı Türklerinin hatta satvet devirlerindeki umumî idarelerine bile isnat edilen şursuzluk ithamı yelniz esassız değil hakikat halin aksinedir:

Kanunî Sultan Süleyman devrinde Osmanlı Türklerinin harici siyasetleri ve bununla alâkadar dahili siyasetleri şöyle teşhis olunabilir:

«Tunanın sağ sahillerinde ve bu nehirle balkan boğazları arasında Belgrat gibi zabt ve teshiri gayri kabil müstahkem mevkiiler yaratmak; Tunanın ötesinde Alman bu fenden gerek menfaat arzı suretile gerek kuvvetle koparılmış bir ikinci derece devletler birliği tesis ve himaye etmek ve bu suretle kurulup Osmanlıların tesir ve himayesi altında bulunacak olan bir tuna devli müddehidesini imparatorluğun

piştari yapmak bu fikirle, Macaristan krallığını bâbıalîye tabi olacak ve Alman-yaya karşı m nafereti dolayisile Türklere lâzım gelen müstahkem mevkiileri, harp sahalarını ve orduları kazandıracak bir krallık niyabeti yapmak bir Eflak ve Buğ-dandan dinleri hıristiyan fakat vatanları Osmanlı olan iki tabi vilâyet yapmak endise ve anarşi içinde bulunan Lehistana hüsnü muamele ile onu bir taraftan Al-manyaya karşı diğer taraftan Ruslarla Tatarlara karşı himaye etmek; Asya ile Avrupa arasında henüz kuvveti tebellür etmemiş bir devlet olan ve fakat bir gün ceresine göre saltanatın faideli bir menfa atı veya tehlikeli bir düşman olabilecek ola bilecek olan Rusyaya karşı siyaset kullanmak nihayet Almanya imparatorla-rı ile mücadele edecek yerde onlarla muahedeler aktetmek; Macaristan ve Lehista-nı kıskanan Viyana divan siyaseti bu divanın aaryatik sahillerinde Türk nüfuzuna müsaadekâr davranmasına veya birinde geçilmesine göre, harple sulh arasında geçecek ebedi müzakerat halinde bulundurmak Tuna üzerinde tesis edilecek bu kuvvetli vaziyet içinde makidonyadan Venedik körfezine kadar uzanan Avrupa dağları belukunu tamamen zabtetmek ve birleştirmek emellerile devamlı surette meşgul olmak; Arnavutluğu Sırbistanı, Yunanistanı, Bosnayı, ve bu memleketlere civar havali ile Yunan adalarını sağlamca ilhak etmek; bir kelime ile, Venedik devletini tamamen Türk topraklarıyla mahzur ve aciz bir meukide bırakıncaya kadar sarmak ve bu suretle mora limanlarını ve hakiki bir krallık olup Venedik'in o zamana kadar Türklere karşı müdafaa etmekte bulunduğu Kıbrıs adasını terke icbar etmek. Bu niyetlerle hareket eden ve Yunan kurnazlığından mühlhem mahîr bir diplomasi ile mücehhez olan divanın esas siyaseti, her ne bahasına olursa olsun Al-

manya imparatorlarile Venediklilerin birleşmesine mani olmak, sırasına göre Venedik cumhuriyetini Almanyaya karşı veya Almanyayı Venedik cumhuriyetine karşı müdafaa etmek. Bu suretle, Divanın Almanyaya Macaristanda temin edeceği kısa bir sulha mukabil, Venedik Türklere verilecekti.

“— Diğer Avrupa devletlerine gelince divanın siyaseti bu devletler arasında Türkiyeyi Tunanın öte tarafına ve belkide Asyaya sürücek bir Osmanlı düşmanlığı birleşmesine mani olmaktadır. Bu devletler arasında münaferet ve rekabet ve bilhassa Avusturya hanedan hükümdarisi ile Fransa hanedan hükümdarisi arasındaki ezeli mücadele divanın bu siyasetine çok yardım ediyordu.

“İngiltereye karşı ihtiram, İspanyaya karşı nezaket ve Fransa ile sarsılmaz bir dostluk Osmanlıların bu basiretli siyasetlerinin zamanı muvaffakiyetlerinden ve hattâ zaruretlerinden idi.

“Bu siyaseti bu muhtelif devletlerin siyaset divanlarına ve halkına kabul ettirmek için ehli salıp hareketlerinin şarkla garp arasına yeni bir milliyet esasını koyduğu Türkiye - Avrupa din ziddiyetini gitgide ortadan kaldırmak lâzım geliyordu, Dini taamüllerin serbestiyet ve maneviyeti ve İsanın kullarile Muhammet taraftarlarının her türlü insani hukukunu müsavi ilân etmek icap ediyordu. Aynı zamanda imparatorluk içine alınmış bulunan Ortodoks ve Katolik hristiyan ahaliye, Osmanlıların nâm ve hukukunu değilse bile, milletleri, vatanları, şehirleri, emlakı, ticaretleri, adet ve an'aneleri, ibadetgâhları bahşedilmek lâzım geliyordu. Kur'an da zaptedilmiş ve haraca bağlanmış memleketler halkı için bunu emre diyordu.

Kanunî Sultan Süleymanın geniş siyaseti de Eflâk ve Buğdanda, Macaristanda Yunanistanda, Suriyede ve hattâ İstan'ulda bunu tatbik ve teyit etmekte idi. Bu memleketlerde din ayrılığı hristiyanlar için medenî ve siyasi bir maduniyet intaç etmemekle beraber onların şahısları adât ve an'aneleri ve emlak ve vicdanları üzerinde her hangi bir istibdada müsaide değildi.

Türkiye hükümdarlarla harpte bulunuyordu; Fakat artık fikri ve bilhassa vicdanî umdelerle harpte değildi. Türkiyenin din alemdarlığı lâikleşmişti; Allahını inkâr etmeden herkes Türkiye ile ittifak edebilirdi.

Görülüyor ki Lamartine belki şimdiye kadar hiç bir tarihşinasımızın erişemediği bir nüfuzu nazarla meselâ bir saltanat devrinin dürbin ve şiarlı fütühat, istikrar ve teba siyasetini şöylece teşrih edivermiştir.

Mevzubahs kitabın her bahsı işte böyle mücurret ve ciddidir. Bununla beraber Lamartine'in kitabını okuduktan sonra Türkleri sevmemek veya sadece onlara bağlanmamak mümkün değildir.

Böyle bir eserin bizleri anlamamış ve anlamamakta teannüt etmiş olan Avrupa'da bize yaptığı ve yapabileceği hizmetler aşikârdır. Hissi ve fikri her türlü ulviyetlere ermiş biz Türkleri anlamış ve belki de bu itibarla kendini bizlerden hissetmiş olan bu alemşünul dahinin eserini memleketimizin tanımması lâzımdır. Bu ona karşı bir şükran, bir vicdan, bir insaniyet borcu olduğu kadar kendimize karşı bir irfan borcudur.

Ziya İhsan

Mithat Kemal Beye

SUTÜVEN

Bir kayadan duman duman,
On iki metre atlayan,
Dağ kokusile yüklü Su.

Boşluğa fırlayınca saç,
Düştüğü yerde üç kulaç;
Mavi su, Ak köpüklü su.

Şirin elindesin bugün,
Eski masalların bütün,
Canlanacak birer birer

(Akba) hılar da bir zaman
Şair ilâhe kahraman..
Şirini burda içtiler.

Hepsi tapardı rengine
Raslamamıştı dengine
Hiç biri mor (Tsalya) da.

Öyle füsunludur yer,
Şirine borcludur (Homer)
Çünkü senindir (İlyada).

Eski uzun zamanların,
Tağ gibi kahramanların,
Türküsdür yanık sesin.

Dağda hayat uyandıran
Taşları duygulandıran,
Örgülü bir ilâhesin.

(Afrodit) olmadan ilâh,
Dağdan inerdi her sabah,
Elde gümüş hamam taşı

Burda çıkardı örtüden,
Kimseye gösterilmeyen
Gerdanı, göksü, kalçası

Altına mavi mermerin,
Üstüne ak köpüklerin,
Kurt gibi saldırdı hep

Kimseye belli etmeden,
Hırsıla kucakladıkça sen
Güksümü kaldırır hep.

Burda yunan, Moğul, Mısır
Met, Roma, Türk asır asır
Taptı döküldüğün yere

Tanrıların konakları,
Orduların otakları,
Burda ererdi göklere.

Söylediğim masal değil
Atları kahraman (Aşıl)
Burada sulardı bir zaman

Burda gezerdi (keykubat),
Burada keserdi Mihribat)
Burada içerdi (Antuvan).

Gökse nasıl batarsa dış?
Öyle derinden işlemiş:
Taşlara (Hektar)ın izi.

Söyle fakat bugün neden
Böyle güzelliğinle sen
Kulluğa almadın bizi

Halbuki bir Yunan kadar,
Hüsnüne Her tapan kadar
Tapmayı biz de anlarız.

Bizleri başka görme sen
Hüsnü Hüdâ kadar seven
Gönlü temiz adamlarız

Hepisini at da bir yana,
Bari o günlerin bana
Şirini söyle tatlı Su

Şirini geldiğin yerin,
Şirini eski günlerin
Söyle köpükkanatlı Su

Mustafa Seyit

Balıkesir muhitinde cenaze merasimi

V E

Garip Akidelerimiz..

Adât ve ananatomiz arasında en şayanı tetkiki cenaze merasimidir.

Cenaze merasimi, her yerde ve hatta her köyümüzde muhtelif şekiller almakla beraber bu merasimde ahret kokuları his edilir. Bin bir çeşit garibe karışan bu adetler, itirâf edelimki, yüzümüzü kızartacak mahiyettedir. Her gün teceddüde doğru yeni birer adım atmakta olan inkılâpçı Türkün bu günde kurunuulâ akidelerine bel bağlaması cidden gariptir.

Bize en ziyade Mısır ve Hindistandan gelen bu tutemler, malumdurki her zaman için vehamet tevlit etmiş, milletin kör ve atıl kalmasına yegâne amil olmuştur.

Eski zamanlarda bu batıl itikatlar, diğer milletler üzerinde de çok mühim roller oynamıştır. Mukaddesatın birer timsali addedilen, dine ve maneviyata atf ve isnat olunan her tutemin kutsi birer manası vardı. Bu tutemler, şekillerlede tesbit edilerek bunlardan ruhanî birer mana çıkarılırdı. Bunlar mezar taşlarında bile bulunurdu. Bazan eski mezar şahidelerinde kılınç ve selvi resimleri bulunur ve bunlar türlü mana ifade ederlerdi.

Nazarlıklar [1], mavi boncuklar birer tutemdir. At, merkep, kedi ve sığır gibi hayvanlardan uğur beklenmesi birer tutemdir. Bugün bazılarımızın koynunda birer tek olsun (gök boncuk) [2] bile vardır. İnce bir altın kordon ucunda kos-

[1] Nazarlığın beş parmaklı olması en makbulüdür. Hazreti Fatmanın elini temsil eder. Bu nazarlık, insanı kem nazardan esirgermiş i.

[2] Eski Türklerde mahiyetleri anlaşılamayan gecenin karanlığı, gündüzün ve kamerin parlak-

koca bir (katır boncuğu) nu bileğine takarak gezmek erkeklerimiz için bir zamanlar moda olmuştu. Büyük şehirlerimizde büyük konakların saçaklarında ve çarşılarda bazı dükkânlarda asılan (Ya hafız), (Ya malikel mülk) ve (Errızkı alallah), (Elkâsibü Habibullah) levhaları ve bilhassa, bir baş sarımsakla koca bir pabuç ve bir kaç mavi boncuktan ibaret nazarlığın bazı konakların saçaklarında sallandıklarını her zaman görmekteyiz, ki bunlarda birer tutem ve zamanı cahiliyetin medeniyet asrına kadar sürükleyip getirdiği garip ve batıl itikatların izleridir. İnsanlar, bu gizli kuvetlere çok bağlanmışlardır. Zekâ, bunları inkâr etmekle beraber bu eski tutemlerden bir türlü vaz geçilememiştir.

Hulasa: pabuç çevirmek, fazla oturan müsafiri çabuk kaldırmak için ayak kabısının içine tuz sepelemek veya pabucun içerisine müsafirin ıraması için (r) harfi yazmak gibi ipdidailik; günlerin eyisini, kötüsünü ayırmak pabucun biri ters dönerse, topuk topuğa gelirse, her ikisi ters kapanırsa veya bir biri üstüne binerse gibi tefe'üller; nazar için çeşit tüt-süler, üzerlik ve çörek otlarının nazara karşı hassai şifaiyesi, kurşun dökmekler; ağ-

lığı güneşin ve ufkun kızılığı, semanın lâhûti rengi birer kudsiyet timsali idi. (Şamanizm) dininde (Gök, kıztıl, ak, kara) diye dört tali ilâhın vücuda geldiğini, Uğuzlarda ise (Ayhan, Yıldızhan, Gökhan) namile tanrılar, (Gökhan, Dağhan, Denizhan) namile yersular mevcut bulunduğunu büyük Türkiyatçı Ziya Gökalp merhum (Türk Türesi) nde zikretmektedir.

rı, sızı ve hastalıklar için muskalar ve saire gibi bir çok garibeler ve daha bunlara benzemeyen batıl zihniyetlerin bir çok şekli ve bu şekillerinde bir çok manaları vardır. Bu garip akideler o kadar çok mütenevvidirki bunların her birini anıatabilmek için ciltler doldurmak lâzımdır.

Binalenleyh, biz yalnız bu makalemizle cenaze merasimlerimize daha kolaylıkla girebilen bu mansız akidelerden öğrenebildiklerimizi arz ile iktifa edeceğiz.

Hasta ağırlaştığı vakit, etrafına hısımları ve akrabaları ile dost ve komşuları toplanırlar. Hastaya tövbe ve istiğfar ettirirler ve hissettirmeksizin vasiyet etmeğe mecbur ederler. Hastanın yanında komşu ve sair ziyaretçilerin fazla kalması adet değildir. Yalnız yakın akrabaları başından ayrılmazlar.

Hasta haleti nez'e geldiği zaman orada mevcut bulunanlar yasin ve ezan okurlar. Birisi hastanın ağzına pamukla su ve eğer varsa zemzem akıtır. [1] ve muhtazırın yanında katiyen gürültü yapılmaz.

Eğer hasta, ikindiden sonra vefat ederse o cenaze behemehal ertesi güne kalır, [2] buna: "Cenaze rahat döşegine yatırıldı," denir. Her yerde olduğu gibi evvelâ cenazenin çenesi çekilir: kolları yanlarına yatırılır ve ayaklarının baş parmakları pamuk ipliğiyle bağlanır ve cenaze soyulur. Üzeri sım sıkı bir yorğan ve yüzü-

[1] Vasiyetnamenin izahına göre, hasta haletinezide susarmış; Şeytan elinde bir bardak su ile gelir ve: "İmanımı verde sana su vereyim!" dermiş. Hasta çok susuz kalınca imanını verir imansız ölmüş! İşte bu kanaat ve mülâhaza ile ki hastanın başında birisi münhasıran pamukla ağzına su veya zemzem verir.

[2] Cenazenin ikindiden sonra kaldırılmamasının sebebi, cenaze, evine doymadan kaldırılmaması, kaldırılırsa günahmış!

de hariçten görülmiyecek derecede kalın bir bez ve çarşaf ile örtülür. bazı yerlerde cenazenin göz, kulak, burun ve ağız ile bütün parmakları arasına ve bütün mafsallasına kâfuru ile pamuk korlar ve kefenini kâfuru ile ıslarlar. [3].

Abdesti bozulmasın diye bazı yerlerde hastanın haleti nezinde, bazen yerlerde vefatından sonra eline ve ayağına kına korlar. Ve evin içersinde türlü baharat yakarlar [4] ölünün karnı üzerine bir kara saplı bıçak konulur. Bazı köylerde de araba kayışı bırakırlar [5] ve cenazenin bulunduğu odaya bıçak ve kayış bulunsun bulunmasın katiyen kedi bırakmazlar [6]

Cenaze vuku bulduğu zaman o mahallede kaç ev varsa hepsi de ölüyü haber alır almaz evlerinde ne kadar su dolu desti ve saire varsa kâmilten boşaltırlar ve cenaze ortada iken katiyen su doldurmazlar. [7]

Sabahleyin, herşeyden evvel cenazenin kefeni, kazanı ve suyu hazırlanır. Bükülmemiş pamuk ipliğinden evvelâ cenaze ve sonra da bu iplikle ölçülerek kabir açılır ve o iplik, cenaze ile beraber gömülür [8].

Ölü erkekse suyunu erkek, kadınsa kadın getirir [9]. Bu sular, behemehal ağız kapalı ve gayet temiz kaplarla getirilerek kazana boşaltılır ve suya şeyta-

[3] Kâfuri kokusuna Yılan gelmezmiş.

[4] Baharat kâbeden geldiği için onun kokusuna melâikeler toplanmış!

[5] Şayet bunlar konulmazsa cenaze şişer, patlamış!

[6] Bilhassa bıçak konulmadan cenaze üzerinden kedi atlarsa (cadı) olurmuş!

[7] Zira, Azrâil o destilere kılıncını sokarmış!

[8] Pamuk ipliği peygamberler zamanından kalmış ve topraktan hasıl olduğu için makbul ve sevapmış!

[9] Kadın erkeğe mahrem olduğu için erkeğin kadına ve kadının erkeğe su taşıması günahmış!

nin gelmemesi, karışmaması için kazanın içine bir çiki (çörek otu) atılır. Kazan dolduktan sonra ocak ateşlenir ve katiyen üflemeden yakılır. [1] su kaynadıktan sonra yanmayupla kalan eysiler, yâni odun parçaları külile beraber dışarı atılır [2] ve kazan altında davulğu [koca yemiş], pınar ve çam gibi odunlar yakılmaz yalnız mese odunu tercih edilir [3]

Su kaynadıktan sonra hoca veya hoca hanım gelerek cenazenin kefenini biçerler [4] ve şeytan gelmemek için kefenin içine bir avuç çörek otu serperler. Cenaze yıkanmağa çıkarılınca derhal döşek kaldırılır ve yerine bir sahan un üzerine bir miktar tuz koyarak orada bırakılır ve cenaze kaldırıldıktan sonra o unubir fakire verirler [5] şayet cenaze bir toprak odada ise döşekten kaldırılınca yatağın yerini derhal sıvarlar ve yahut döşegin yerine cenaze mezara götürülünceye kadar bir taş bırakılır. [6]

Cenaze yıkanmakta iken bir kadın abdest alarak emzikli hiç kullanılmamış bir toprak bardağa yedi defa (tabareke) suresini okuyarak suya üfler ve bardağın boğazına da bir yemeni veya mendil bağliyerek cenaze ile beraber bu bardağı kabire götürürler. Cenaze gömüldükten sonra kabirin sağ başından ayağına kadar

[1] Ateşin külü savrulursa arkadan o kül zerresince cenaze vukubulmuş.

[2] Bu, yanmış odun parçaları tekrar yakılırsa o âilenin yürekleri yanar dururmuş ve ölüyü unutamazlarmış. Bu sebeple bu odun ve külü derhal dışarı atılır.

[3] Davulğu, pınar, çam ve bunun gibi yaz ve kış yaprağını dökmiyen yeşil ağaçları -yeşilin kudsiyetine hürmeten- yakmazlar.

[4] Ebelik yapan kadınlar cenaze yıkamazlarmış. Zira, her ikisinin sevabındanda mahrum kalmış.

[5] O un cenazenin sadakası imiş!

[6] Cenazenin yerine taş konulursa o evde cenazenin arkası kesilirmiş!

hafif bir kanal veya hendek açar ve bu suyu kabirin baş tarafından bu yarığa dökerler. Bilâhare bu mendil veya yemeniyi bir fakire (hayır) verirler ve o bardağı da camiye vakfederler [7] Cenaze yıkanırken su dökülen (susakkabağı) kazandaki su ile doldurularak cenazenin yıkandığı mahallin en yüksek bir yerine kaldırılır. Bu suyu orada üç gün durduktan sonra ayak basılmıyacak bir yere besmele ile dökerler [8] o kabağında çeşmelerin birine hayret ederler. Ekser yerlerde cenazenin yıkandığı yerde üç gece mum yakarlar [9]. Ölü çıkan odada kimse yatmazsa behemehal oradada bir lamba veya kandil bulundururlar [10].

Cenazeyi evden çıkarırken hoca cemaata: "Siz bu erkek veya kadını nasıl bilirsiniz?..." Diye sorar. Cemaatta: "yi biliriz!", deyince hoca: "Eyi olduğuna yarın ruzu kıyamette böylece şahadet edermisiniz?..." Dediği vakit "evet, ederiz," derler. O zaman imam: "komşu hakkını helâl edin!..." der, enlarda: "Helâl olsun!..." Dedikten sonra cenazeyi alup kabre götürürler ve oradaki cemaat taputu taşımak için isticâl ederler [11]

Cenaze evden çıkınca arkasından ölü evinin haline göre: Şeker, nohut, bakla, gözleme gibi şeyler hazırlıyarak çocuklara ve fukaraya tevzi ederler ve buna da. [Hayır öleştirdik.] ve yahut [Falanın hayırı] derler. Cenazenin arkasından orada ne kadar kadın

[7] Ölüye can suyu verilirmiş! bu aynı zamanda sadakası imiş!

[8] Üç gün zarfında ölünün ruhu susayarak eve gelir ve bu sudan içermiş!

[9] Bu mum, ruh yıkandığı yeri bilsin diye yakılmış!

[10] Rûh evine gelirmiş; odasını karanlık görünce: "Eyvah, beni pek çabuk unuttular!..." diye müteessir avdet edermiş!...

[11] Zira, tabutu götürenlere her adım başına on sevap yazılırmış!

varsa hepsi birer kuran okuyarak ölünün ruhuna bağışlarlar.

Cenazeyi gören cemaat, mezaristana giderken katiyen arkalarına bakmazlar. [1] Bazı yerlerde yalnız imama baktırmazlar. Ve arkasına bakan imam olursa onu derhal değiştirirler. Hattâ zamanında çok ölü çıkan imamları da (uğursuz) diye köylerde tutmazlar.

Cenaze eğer kadın ise kocası katiyen onun yüzünü göremez ve katiyen eldokundurmazlar [2] ve cenazeyi kabire oğlanları, kardaşları ve damatları indirir. Hariçten kimse indiremez.

Cenaze gömülünce avdet eden heyet doğruca ölü evine giderek yemek yerler [3]

Cenaze evinde altı gece bütün mahalle kadınları toplanarak kuran, yedinci gece de mevlût okurlar ve yemek yiyecek dağılırlar. Sonra cenazenin kırkinci gününde yine mevlût ve kuran okutturarak bazı yerlerde yemek verirler. İlk bayramları (yas) ve matem ile geçirirler. İlk bayramda katiyen eğlenti yapmazlar ve gülüp oynamazlar.

Ekseriyetle cenaze çıktığı günden itibaren ölü evinde üç gün ateş yanmaz ve yemek pişmez [4]. Bazı yerlerde komşular ölü evine tabla tabla yemek taşırlar. Bazı köylerde ve bilhassa Yörüklerde ev içlerinde ve dam üzerlerinde yüksek sesle (yas) tutarak ağlaşırlar.

Cenazeyi hamile kadınlara göstermezler [5] ve cenaze suyu üzerinden büyük, küçük kimseyi atlatmazlar [6] bazı yer

(1) Şayet cemaat arkasına bakarsa akabinde bir cenaze daha vukubulmuş.

(2) Çünkü o kadın artık erkeğine na mahremmiş!

(3) —Bu usul yalnız Balıkesirin bir iki köyüne münhasırdır. Diğer köylerinde böyle değildir.

(4) Ateş yakup yemek yapmakla ölünün etini pişirip yemiş olurlarmış!

(5) doğan çocuğun rengi sarı olmuştur!

(6) Cenaze suyunun üzerinden atlanırsa (sitma) tutarmış.

lerde de bilâkis soğuk kanlı olsunlar, cenazeden korkmasınlar diye cenaze suyuna çocuklar ve cenazeden korkanlara ellerini ve yüzlerini yıkattırırılar.

Cenaze henüz evde iken evvelâ ayak kablariyle şapkasını [7] cenaze çıkdıktan sonrada — arzu edenler — bir kat veya hut bütün çamaşır ve elbiselerini fukaraya dağıtırlar fakat, eğer ölen çocuk ve bu çocukta ana ve babasının ilki ise behemehal arkasından çıkan çamaşırından mada hiç birşey verilmez. [8]

İşte memleketimizde cari cenaze merasimi bundan ibarettir. Fakat bu merasim yukarıda arzettiğimiz gibi bütün Türkiyede çeşit tevillerle bir takım efsanevi tefsirlere uğramış eski an'anelerden birdir. Maamafih, birçok gülünç hikâyeden maada bir mahiyeti haiz olmıyan bu merasimde bazılarının ne olduğunu halkın anlamakta olduğunu görüyoruz. Şu halde emin olabiliriz ki yakın bir âtide bu an'anelerin de hiç bir kıymet ve manası kalmıyarak terkedilecek ve kendilerine ciddi bir hürmetle medenî ve hakiki merasimi ifa etmemiz icabeden muhterem ölülerimizin ruhlarında böyle fuzulî ve dinî alâkası olmıyan masallarla rencide edilmiş olmıyacacaktır...

Çağış:

Kadı Zade

İsmail Hakkı

(7) Kıyamet gününde ölü, (yaln ayak, baş kabak) kalmamış diye evvelâ bunları verirmiş. Eski zamanlarda ölünün fesi tabutun üstüne konulmasında bu maksatla idi. Aynı zamanda ölünün erkek veya kadın olduğuna alâmettir ki bu adet bu günde caridir.

(8) Çocuk çamaşırlarının hepsi verilirse ikinci çocuğuda ölmüş.

Kara günler : 7

Anadoluda Krup [*]

Çatalkaya-Demirdere-Çiydemtepe-Bademiye mintakalarından meydana gelen Üçyol grubu, bu sabah, düşmanla kanlı bir muharebeye tutuşmuş..Akşam oldu, karar-gâh daha merak içinde; Ne:Muharebenin girdiği safha hakkında ne de sonunun niye vardıgı hakkında hiç bir bilgi yok!

Telefon ulaşı cephenin ancak ova kısmında temin olunabilmiş Top iniltilerinin seyrekleşmesini, tüfek seslerinin kesilmesini iki şeye veriyoruz: ya muharebe bir tarafa kazanıldı diyoruz yakut karanlık basınca ortalık yatıştı.Cephe başlarında bir düşünce var, amma öyle herkesi gürültüye verecek bir telâş,yok, kimbilir, çete karargâhı olduğu için mi nedir?

Hiç unutmam, 931 şubatında Erzurumun Üçkilise Yaylası gediğini tutmak üzere 30 cu fırkayla bu mintakaya ayrılmıştık. Dağ topraklarındaydım 3060 rakımlı Kabaktepe gediginde Trabzon seyyar jandarma taburuyla mevzideyim sisten iki gündür, göz gözü görmüyor. Vazifeyi, düşman hakkındaki vaziyeti, arazi bilgisini erkânı harpHayrullah bey bana çadırda harita üzerinden verdi bereket,mevzideki işi sağlama bağladık: Onbeşer dakika arayla değişmek üzere kulaklı dürbün -Bataryadürbünü başına gözetlemeci çıkamayı onutmamışız mevzie geldigimizin üçüncü günüydü kalıba, sis birden açıliverince dürbüncü bir soluğa :

— Geliyorlar...

demeye kamadı topbaşı ettik, allahtan. Ruslar diz boyu karlara bata çıka dikine vurmuşlar, sis kalkınca on'lar da niye uğradıklarını şaşırmışlar, ikiyüz metre yakınıma kadar sokulmuşlardı Arnavutun ağam bam bam dediği gibi jandar-

malar bir yandan, [nişangâh bastır! seri ateş]le biz topcular bir yandan bir cayırtı kopardık,belâyı savdık.Ateşbaşından soluklanmaya kalktık.Bir de ne görelim. Arkamıza dolmuşlar: Erkânıharp ..Müfreze kumandanı Sünaritepesi civarındaki cebel topları kumandanı Kozanlı Şevki filan hep geçmiş olsuna gelmişler, [yahu, sabah sabah ve oldunuz?]

Diyorlar.

Hâlbuki burada cephe hesabına derdiniz ne diyen olmadığı gibi bizde Üçyol grubuna karşı suspus olmuştuk !.

Sofra başındayız: Akşam yemeğine toplanmıştık. Kasırgalara boğulmuş gök kubbsi gibi, dumanlı işkilleri, gerçeklenmesi istenilmeyen acı ihtimallerle zihinlerimiz doluyken birer, ikişer lokma tıkindık tam sofradan kalkacağımız sırada kapu vuruldu. Elinde [Mahrem] işaretli bir zarfla bitkin bir posta neferi karşımıza dikildi: Muharebe yerinden rapor.., sabahleyin yola çıkarılmış. Kâğıdı ancak şimdi karargâha yetiştirebiliyor. Saate baktık: yatsı olmuş... Bu kâğıtta daha sonu belirsiz bir muharebenin kızışıklığı anlatılıyor.Kudretli cebel toplarının mermilerinin tükendiğinden. topların susması yüzünden çete ve askerlere yılgınlık geldiğinden sızlanılıyor. Raporun sonu pek korkunç.. Bu, bayağı , bütün cephedeki ateşli varlığın bir son nefes hırıltısı sayılabilir.

Oranın milli kumandanı Danişmentli İsmail efe [Bize bol atım göndermezseniz kızanları toparlıyıp köyüme döneceğim ya çabuk cepheye yetiştirin yahut bugünden tezi yok başınızın çaresine bakın] diyor

"Kuvvei umumiye,, cetvelleri, cephe-

ne parkı ve kollar kumandanı, hep bir ağızdan [sekizlerden onaltı atımlık] iki sandık kudretli cebel topu mermisi kaldığını acı bir hakikat olarak kestirip attılar...

Alelusul Üçyol grubu avutuldu Nazillide bulunan mermilerin hepsinin getirtilip kendi emirlerine verileceği bildirildi: Dayanup beklemeleri tavsiye edildi: Kuru laflarla dolu bir kâğıt, başka posta neferlerine verildi ve hemen yola çıkarıldılar Baktım:Odadakilerin hepsinde aynı tasa... aynı kuruntu:-

Danişmentli yapar mı, yapar!Bu düşünce savsaklanır şeylerden değil. Koca göbekli kızıda bir çekildi mi Dağ mintakası çözülür, derken Allah korusun, bademiye Beş ağaç veya Bıçakçılar - beydağı- Sinekçiler yoluyla kestirmeden Nazilli düşer ve artık ova cephesi de çorap söküğü gibi bozularak Menderes boyuna dökülür. Becerikli bir süvari çevirmesinin bu neticesi, yeni dirilen milli kuvvetlerin Aydıneline yok edilmesinden başka bir şey değil...

Nereye baş vurulduysa çıkmaza sapıldı yoktan ne umulur?

Şimdi dağ mintakamızda bulunan bu iki kudretli cebel topu ile mermileri, italyanların işgalindeki Afyonkarahisardan yirmi üçüncü fırka kumandanı Ömer Lütfü beyin himmetiyle, güç belâ, kaçırılınca kadar şöyle böyle aylar geçti Birdaha oradan mermi istenilsin, yol uzak, Harp devam ediyor.

Efe,ne diye kandırılacak?

Düşündükçe netice sarpa sarıyor. Çünkü bu zamana göre efelerin sözü yürümeksizin hiç bir hat tutunamaz. Korku hepimizi umutsuzluğa doğru titreterek sürüklüyor.

Kimsenin ağzını bıçaklar açmıyor. Birtürlü çare bulunamıyor:Neyazakki alayımızın ikinci dağ taburu Denizlide ka-

masızlık yüzünden yatıyor.. kudretli dağ-toplarında mermisizlik yüzünden işlemezse demekki on tane top, soba borusu gibi atılmış olacak.

Ertesi gün için Davalya çiftliğinde bataryamın bir takımına mevzi bulmak... Garı yollarını arayıp kestirmek gibi mühim vazifelerim var. Vakıt geç olmuş. Bir iki saat olsun dinlenmek, yalnız kalmak ihtiyacını duydum. Cephe kumandanının odasından çıktım, yerime gittim.

Üzücü buhranlarla belki iki saat kadar yatakta döndüm durdum.

Kudretli cebel toplarına ateş ettirmenin çaresi?

Bunu, daha, kuvvei umumiyelere bakık ta kudretli mermisi kalmamış dedikleri zaman parmağıma dolamıştım:

Bizim sahra top mermilerini bu topraklarla attırmak?

Fakat kaçaronluğum yokta yumurtlayan tavuk gibi ortalığı gürültüye boğmuyorum.. Zaten sıra o sura değil.

Eyice yasanlamadan ortaya bir şey atıp ta sonra ondan dönmek: vatan hainliğinden başka niye verilir ki?

Zaten kurduğum şeyi, kendimce bir sona bağlamadan ortalığa yaymak adetim değil, bunun için zihnim kurulu olarak yatakta epey döndüm.

Odanın pencere kepenkleri kapalıydı içeriye dolan karanlıklar içinde hafif bir alacalık, başucundaki bacadan içeriye süzülür: Öteden beriden uyanan horoz sesleri de çınlamaya başladı .

Artık bitmişim. Öyle bir hale geldim ki kafa tasım boşalmış, sinirlerim kopmuş sandım, derin boşluklar içinde bir parça için geçmiş:

Yunan sürülerinin önüne düşmüş kırık kundaklı mücahitler.., Mermisizlik yüzünden uçurumlara yuvarlanmış toplar. Binicisini kişniye kişniye arıyan başı boş atlar... Yavrularını sürüyememiş deli analar... Mezardan mezara koşan ölü mu-

hacirler... Ateş, kan ve göz yaşı tufanları arasında döküntü bir mahşer..

Gerçek mi diye korkuyla gözlerimi açtım! Ortalık eyice ağarmıştı.

O dakikada bütün bir milletin alevli yüreğinden taştan yanık dualar, ruhumu yaktı, benliğim eridi ve sıcak ufuklara doğru bir ağma [*] gibi uçtu.

Ö hayal enginlerinde bir hakikat bulmuştum:

Sahra top mermilerini kudretliler atabilecek!..

Eyice kurdum, bu bir keşif, bir ihtira değildi.

Her iki cins topun da çapları bir: 7,5 luk...

Arada mermilerin tartı farkları var diye düşünüyordum, doktorun [*] ince terazisinde her iki çeşit top mermisini karşılıklı gözlerle koydum: Birbirlerine denk! kaldı, barut kovarı... Kudretlerin kendi kovarı.. Vidalı kapsülde bizim sahralarınki, kudretli kovanlarının dip tablalarına güzelce vidalanıyor: Herşey eksiksiz, herşey desdenk... Barut haklarına gelince: kendi fazlaları vardı.

Bundan iki üç ay önce böyle bir düşünce gene topçu arkadaşlar tarafından ileriye sürülmüş:

— Sahra top mermilerini bu kudretliler atamaz mı? demişler. Üstüne düşüp bir türlü dememişler!

Hattâ ben bu düşüncemi harekâtı harbiye reisi Tahir beye açtığım zaman, yanımdakilerden önce bunu düşünenler arasında bulunmuş olan bir iki arkadaş:

— Boşuna emek, hiç olur mu? gibi getirerek bir Birbirlerine manalı manalı bile bakmışlardı.

Ben cesaretimi kırmadım.

— Kudretli cebel topları, bizim sahra top mermilerini atacaktır. Size tecrübesini göstereceğim, dedim, mesuliyet benim!

[*] Ağma: Şehap.

[**] Cephede yalnız bir doktor vardı.

Ve yapacağım işleri birer birer anlatım,

Harekâtı harbiye reisi hemen telefona yapıtı. Nazillide oturmakta bulunan umum Kuvvayı milliye kumandanı Demirci Mehmet efeye "Şevki bey, kudretlilere mermi uydurdu!," diye müjdeledi.

Ağır bir hastaya nabzına göre şerbet verilmiş demektir.

Dağ mintakasının topsuz kalması, düşmanın bol top ateşine karşı bizimkilerin bayun büküp susması kadar kara yas olamaz cephe için vakıa, dağ mintakasına iki cebel topunun az geldiği fikri, cepheciler arasında uyanmamış değildi. Harekâtı harbiye reisi dersen, bir jandarma yüzbaşısı: elinden gelse sahra toplarını şimdiden o dağlıklara uçurur, tek, efeler böyle bir istek gösterebilir.

Tahir B. daha, cepheye harekâtı harbiye reisliğine alınmadan önce, kendisi Denizlide Delik çınarda, ikbal kıratahanesinde bir akşam üzeri görüşmüştük: Ödemiş üzerine top götürelim mi, oradada bir cephe kuralım mı diye yasanıyormuş.

Ödemiş en filân vaz geçmeli de ilkin şu sahra toplarımızı okuz koştuktan kurtaralım, Pandızoplu fabrikasının katırlarile koşsak daha iyi olur demiştim.

Meğer ki Tahir B. Denizli [Heyeti milliye reisi] müftü Ahmet efendiye ve arkadaşlarına sokulmuş; Hacı Şükrü bey de cepheden çekildiği içi açılan yere harekâtı harbiye reisi sıfatla geçmiş. Demirci Mehmet efe de cepheden ziyade Nazillide oturması iyi olur diye karargâhile geriye aldırılmıştı.

Bunlar günün bir takım işleriydi.

Hattâ daha kurcalanırsa efenin etrafında peyklemiş Hürriyet ve itilâfçılar bile vardı.

bereket versin yurdu koruma kaygısı her şeyi alt ediyor.

Neyse, sözümüze dönelim:

Geride topme tertibatından havası kaçmış

bir kudretli cebel topu, bozulmuştur diye ya inmıza çıkmaz mı?

Hemen tufumbayla topa hava verdik.

Bir tecrübe.. Bir... bir daha..

Seyircilerin çoğu, top atılırken emniyetsizliğe kapılarak ağaç gövdelerinin arkasına saklanmak üzere uzaklaşıyor, mermi tasarlanan yere santimi santimine düşünce: [Oooo... bravooo.. yaşa!] gürültüleriyle elçirparak gene top başında toplaşıyorlardı...

Olabilir ki tasarlama bir yanlışlık. Merminin kendisinde bir bozukluk yahut nişancı neferinin aletleri düzeltmesinde bir uygunsuzluk gibi umulmadık bir pürüz yüzünden belki bir kaza oluverir. Buna karşı gözlerimi dördaçmış bakıyorum. Fakat her hangi bir terslik oluverirse diye düşünüyordum.

Numara neferinin tetiğe uzun çekme ipini takarak topu uzaktan ateşlemek için geri çekilişine bakmaksızın ben topun terkeliğinin dibinde mihlanmış durmaya kendimi mahkûm etmişim.

Her atış, yaşamamın bir buyurultusuydu.

Tetik çekildikçe belki betim, benzim kül kesiliyordu. Fakat bu renk, yüzümü kaplıyan toza, dumana bürünerek beni, kurduğunu başarmış bir iş adamına döndürüyordu..

Artık kudretliler, sahra top mermilerini atıyor... Onlar için bu dakikadan itibaren binler, yüz binlerce atım elalinde demek.. biz tecrübeden muvaffakiyetle dönerken - kim olduğunu hatırlamıyorum - beni aralarına alan arkadaşlardan birisi:

—Günün derdine sıcak bir em ki [Krup] fabrikası getirilip kurulmuşla beraber oldu tebrik ederiz Şevki dedi..

Gürültü sevinçler arasında bende inandım ki birbirine sokularak ısınmış bir topluluğun canlı kaynaşması, her zaman, her yerde, herşey için biricik doğuş kaynağıdır. Onun feyizli kevserine deyen her dudak, yürek enginlerine de-

rin bir sükûn ve huzuru öndül olarak açılıyan verimini gelecekte verir döneşli bir yaşama filizidir,

Ibrahim Şevki

[*] Birinci vesika:

Mumaleyh Şevki efendi, Yunanlılar tarafından İzmirin işgalini ve Aydın'ın da sukutunu müteakip mahiyeti, ahvali askeriye ve ahlâkiyesi Yunan gibi malum bir milletin payı tahkir ve tecavuzu altında izmihlâli izzeti nefsi millisine ve asır dide tarihi askerişine yedirmeyenlerle birlikte düşmanın savleti istilâkârisini kırmak ve atmak vecihan medeniyete karşı bir milletin pek kolay öldürülemediğini ve boyuna esaret zencirinin takılamıyacağını ilân ve aynı zamanda vatana ve millete karşı borelu olduğu son bir Vecibei tarihîyyeyi de ifa maksadile Aydın civarında teşekkül edee kuvayimilliyeye namındaki kuvvetlere itibak edere 27 - Mayıs - 335 tarihinden 23 - Haziran - 336 tarihine kadar [Aydın cephesi bu tarihte bozulmuştur] Aydın dağlarında, ova arında her gına tehlikelere, mahrumiyetlere ragmen büyük fedakârlıklarla düşmana mukabelede bulunmuş ve şu suretle mumaleyhın kuvayı milliyenin teşekkül ve inkişafında, istiklâl ve istihlâsı vatan emrinde ve sahra mermiyatının cebel toplarına tatbikile hâli faaliyete senkini temin etmek cihetile de hidematı mihliye ve vataniyesi görzlmüş olduğnu mübeyyin vesikadır.

20 - 12 - 339

Tarihi mezkûrde

S.bık Aydın ve havalisi mil-

li ve topçu elli yedinci alay kumandanı

Kaymakam

Hakkı

İkinci vesika

Yüzbaşı Şevki efendi üçyüz otuzbeş senesinde Yunanlıların İzmir ve Aydın işgalleri sırasında yer yer tahaddüs eden ilk harekâtı milliyedin en müşkül safhalında sahra topçu 57 dinci alayı ikinci bataryası kumandanlığında bulunmuş ve bataryası vatan müdafaası hatlarının en ilerisinde bulunmak suretile fedakârane müsmir ve müfit hizmetler ifa etmiştir. Aydın cephesinde harbede bütün ümera ve zabitan beyler mumaleyh Şevki efendini bu sıralarda yaptığı hizmeti bedim gibi unutmamışlardır zannımdayım: Kudretli cebel toplarını mermileri tamamem tükünmüş ve bu toplar mermisizlik üzünde metrük bir hale gelmişti Şevki efendi, seri sahra top mermilerini alâat ve vesâit in fıkdan na ragmen kudretli cebelzere tatbika muvafak olmuş ve bu sayede kudretli cebel topları tekrar faaliyete girmişlerdi. Mumaleyhın aydın cephesinde cereyan eden harekâtı milliye esnasındaki hizmetlerini tamamen bilir ve her halde şayanı taktir birer eser olduğuna kanı bulunduğunu arz ederim.

Birinci Ordu müfettişliği topçu mutahassısı

Miralay

Abdüllâtif

Büvesikalari yazmaktan maksat: Mermi meselesini doğrultmaktan başka birşey değildir.

i. Ş.

Memleket tetkikleri: « Harsiyat »

Helva sohbetleri ve Arfeneler

Vaktile dedelerimizin yevmi meselelerinin bin türlü meşak ve mezahimini unutturmak için tertip ettikleri bu sohbetler hakikaten çok cazip ve eğlenceli olmuştur.

“Sohbet,, veya sıra tabir edilen bu toplantılar kış mevsiminde... Haftanın müeyyen günü “Salı,, ki Balıkesirin pazar akşamı yani çarşamba gecesi bazanda cuma gecesi yapılır. Yatsı ezanını müteakip; davetliler sohbet yapılacak eve gelirler. İçlerinden en nüfuzlu bir kimse idareci tayin edilir. Buna “Yaran başı,, denir. O meclisin bir köşesinde oturur.

Emirleri tutulur. Ve kendisine itiraz edilmez. Sohbette yaran başının tayin edeceği bir gecede eğlenceleri idare eder. bunada (Eye) denir eye eğlencelerin mürettibidir. “Yaran başı,, başlama kumandasını verince oyunlara, eğlencelere başlanır.

“Eye,, mendilden bir tura yapar. Davetliler hepsi ortaya çıkar ve bir halka olurlar. Evveleminde “Eye,, [Döneni der. bu keleme hep bir ağızdan tekrar edilir ki: bu; oyunu başlangıcında bir nevi yemindir. Artık oyundan dönmek yoktur. Halkanın ortasına mumu yanan bir şamdan konur.

(Ebe)herkese bir “yanılmaç,, verir. “Yanılmaç,, demek ebenin söyleyiceği, yapacağı her hangi güç bir hareket demektir. Meselâ : (Ebe) şamdanı, göstererek :

«Fubbe ve enbili zübbe , üç kerecik , maskaracık, ebir, dübür, zımbır zımbır » der . Bu , bir yanılmaçtır . (Ebe) bunu oyunculara üç defa tekrar eder . Herkes bunu aynen söylemeğe mecburdur. Söylemiyen ceza görür. Cezalar çok ağırdır.

Yüzü koyun yere yatırmak , muhtelif hayvan bağırmaclarını taklit ettirmek ve sairedir .

Oyun değişir. Şamdan yine aynı vaziyettedir. (ebe) şöyle bir yanılmaç daha söyler :

“ Şamdan dibi, ortası, tepesi ,, burada üç defa tekrar eder .

Oyuncular gayet müteyakkızdırlar. (ebe) oyuncular şaşırtmak için şamdan dibi diyeceği yerde bazan (Bibi) der ve yahut ortası , tepesi demezde (Bortası), (Pepesi) der. O esnada oyuncular yanılmacı idare etmek mecburiyetindedirler.

Bir şaşırlarsa (ebe) tarafından tecziye edilirlerse bu ameliye epeyce devam ider. Bundan sonra «ebe » tekrar emir verir. Oyunda tenvvü lâzımdır. yüzük oyununa başlanılacaktır. oyuncular ikiye ayrılmıştır yüzüğü her hangi biri saklar o taraf beyit söylemeğe başlar.

Dam ardından keçi geçer
Sayın bakın kaç geç
Yüzük bitirenlere geçer
Yaran senin yaran senin

Pek eğilme nafilesin
Orta yerin basırısın
Habitti ha yaran senin
Yüzük senin yaran senin

Kırıktılar ya duruşdular
Yüzük bilmezler ırgalar
Ah kelli şaşma zavallı
Haydindi ha. bulunmaz ha

Yerinmeyin işte ha
Çavdar ektim anızına
Çıvdı gitti gök yüzüne
Bakın şunların benzine

Araştır ha araştır ha
Bilemedin işte aha.

bir aralık şu beyti :

Kalk al eline bir mendil
Şunların gözlerini sil

Diye söylenerek mukabil tarafın yüzleri silinir :

Yüzük oyunu bu suretle devam eder. Artık oyuncular coşmuştur. Bilhassa ceza yiyenler daha açık gözlü davranmak için bütün kudretlerini sarfa başlamışlardır . (ebe) başka bir oyun icadeder. Ağız, burn, bacak, kol hareketleriyle muhtelif taklitler yapar . Bunları oyuncular tekrar ederler. Meselâ :

Oturulduğu halde, dizler güğse doğru müteveccihdir. Eller yerdedir. Cemaat hep bir ağızdan (ebe) ye hitaben : Ve gür sesle :

“ Ebe , bin pamuk aldım , attırmağa gittim .

- Attıramazsın .
- Bak nasıl attırırım.
- Haydi sende !
- Attıramam mı ?

Diyerek döner, bu, gayet hoş bir ameliyedir.

Zevk ve neşeye son yoktur. Bacak hareketleriyle tekrar bir oyun başlar , oyuncular «ey (örüse, örüse,) darılmaca yoksa» diyerek bacaklarını havaya kaldırarak izharı şadmani ederler. (ebe) muttasıl oyun bulur. Cemaat tepe taklak gelir. Muhtelif bedeni hareketlerle birçok hayvan bağırmaclarını taklit ederler. (Yaran başı); kemâli azemetle köşesinde, sedrinde oyunları seyr etmektedir. hiç bir kimsede cıvıklık yoktur. Herkes oyunlariyle meşguldur. Bir müddet sonra; yorgunluk kahveleri gelir. Biraz dinlenilüp, tekrar oyunlara başlanır. Bazen oyunlara daha zevk

ve neşe katmak için oyuncuların elleri yüzleri buyanır. Buda bir nevi alem içinde alemdir...

(ebe) tekrar yanılmaçlara başlar. Bir yandan da helvalar çekilir Yanılmaçların bir kaçını yazayım:

Çıktım. Dingil kozun tepesine,
Döndüm arkama baktım ala şehir yakaşı beypazar

Bunu bilersen bilirsin
Bilemezsen cümle alem keyfini bozar

Şu karşıdan ge'ir köpek
Değirmene girdi yedi kepek
Değirmenci eline bir kötek
Kel köpek döner kötek döner

Sizin tarlanın bizim tarlanın araya-
rinde sildir mildir bir diken ağacı bitmiş

Bir yana anacık binmiş
Bir yana babacık
Babacık anacığı silker
Anacık babacığı silker

bak Ağzıma
Eğri ise eğri (de)
Doğru ise doğru (de)
Sen benim eğzımın
(Kâyasımısın
Zeytin ummaca
Üç kere ağzını açıp yummaca
Üç kere arkasından kahkaha ile gülmece

Der ve üç kere gülünür. bütün bunlar süratle ve şaşırlmadan söylenecektir. aksi takdirde ceza görülür.

Cezalardan evelce yapılan yemine nazaran: kimse müteessir olmaz. Bazan o kadar ağır ceza tatbik edilir ki: Oyunlarda yenilen taraf; sohbet yapılan evin yakınında çeşme ayağı veyahut herhangi bir su birikintisine götürülür. Ve orada

epice ısladı'dıktan sonra tekrar aynı vaziyette eve avdet edilir. Bilhassa sohbet geç gelen davetliler ortada hazırlanmış bir kilim içine konarak yere vurulur. Yani altı okka edilir ki: Bu çok şiddetli bir cezadır.

Alaturka saat ikide başlayan cünbüşler saat yedi ye kadar devam eder. Sonra "Yaran başı," sohbet sahibini çağırır. Memleketin meşhur kaymaklısile süslenmiş yemeğin hazırlanmasını emreder. Artık haylide yorulunulmuştur. Yemek hazırlandıktan; cemaat adedine göre sofralarda taksim edilir. Yemekler yenir. Kahveler içilir. Beş on dakika sonra tekrar birer kahve daha sunulur. Ve orada: Ortada sureti mahsusada hazırlanmış ve etrafı yanmış fenerlerle süslü bir iskemle ve bunun üstünede bir fincan kahve konur.

Gelecek hafta suhbet sırasını alacak kimse o kahveyi içer. Bunu müteakip davetliler dörder, beşer, altışar kişi odanın birer köşesine otururlar. Ve suhbet alan kimseyi müteakibilen ve ahenktar bir makam'a aşağıdaki beyitleri söyleyerek medhe başlarlar :

Gelin baştan başlayalım
Haşlamalar haşlıyalım
(Mehmet) ağa suhbet aldı
Buna neler isleyelim?

Sevdiğim bir ruh
Sardığım da ruh
Olacak suhbet senin
Yaran senin

Kahveciğin ağır olsun
Kulacığın sağır olsun
Suhbet senin, yaran senin
Eşeğin gelir odundan

Helvası yenmez tadından
Etide dombay (manda) budundan

Papuçcuların mustası (birnevi demir)
Yanı başında ustası

Yaran kaymaklı hastası
Uzun çarşı baştan başa
Keklik seker taştan taşa
(Mehmet) ağa sıhhat aldı.

Buna derjer hacı paşa
Evlerinin önü hide
Hidenin dalları yerde
(Pazar) günü al tavanlı

Şehniğinli yüksek evde
Toplansın yaran bu yerde.
Engin derede gezeriz
Derin sularda yüzeriz

İskemlenin etrafına
Katarları hep dizeriz

Denir. Ve iskemlenin etrafında yatan katarlar alınarak davetliler coşkun tezahüratla evlerine dağılır. Bundan başka birde (avcu suhbetleri) vardırki:

O hafta içinde, her avcu vurduğu avları sohbet yapan evin sahibine teslim eder. Gece toplanılır. Zevk ve eğlence yapılır.

arifaneler

Halk arasında (Erfene) tabir edilen bu eğlencelerle suhbetler arasında fark vardır. Arifanelerde masraflar müsterektir.

Bir kişi para sarfederek bundan yemek listesini tertip eder ve herkes hissesine isabet edenı verir. Bundada yine bir çok oyunlar, eğlenceler yapılır. Fahat ekseriya on beş günde ve bazande ayda bir kere yapılan bu toplantılar suhbet âlemleri kadar zevkli ve neşeli geçmez.

Balıkesir, 10-2-934
Muallim, Yüzbaşı oğlu
Kemal

Birinci cildin fihristi

Ali Rıza Seyfi

1 — Millî tarih için malzemeler IV. 99-103

A. Gaffar

1 — Bir adamın eşyası I. 14-16
2 — Meçhul dost II. 52-57
3 — Son söz IV. 133
4 — Allahın lütfi VI-VII -213-216

A. Baha

1 — İlk Türkçe telgraf I. 22-24

A. Celâlettin

1 — Yeni Rusyanın iç yüzü V. 138-148

Arif Nihat

1 — Boru VI-VII 199

Ali Hikmet Paşa

1 — Kahramanlar kahramanlıklar III-VI-74
2 — Bir mektup (harman ve harmandan dönüş) VIII-IX 230-231

Abdi Tayip

1 — Kaplıcalarımız I-8-9
2 — Dursunbeyin içme suları VI-VII 193

Cavide Abdi

1 — Balıkesir ve Balıkesire bağlı köylerden derlenen sözler I. 19-22

Celâl Sıtkı

1 — Babam içti III -89-
2 — Yar gelir yar gider IV -112
3 — Baban kim anan kim IV -120

4 — Yof kesen haydutlar VI-VII 197-199

Esat Âdil

1 — Vilâyet zeytinliği I -5-7
2 — Aynlık I -18
3 — İlyas Paşa I -10-13-II-39-45
III -76-78=IV -113-116
4 — Türk inkılâbı ve ehliyet hürriyeti II-33-36
5 — Kandil II-51
6 — Fert cemiyet devlet hürriyetleri III-65-68
7 — İçin için III-80
8 — Koşma IV-112
9 — Anadoluya IV-116
10 — Gençlik V-138
11 — Her yolcuya V-171
12 — Şüheda kâbesi VI-VII -178
13 — Gün doğarken IV-VII -201
14 — On yıl VIII-IX 226
15 — Memleket yoksullarını nasıl koruyalım X-XI -265
16 — Örgülü saçlı Türkmen kızları X-XI -270
17 — Koşma X-XI -275
18 — İnkılâpci vatandaşın vasıfları IIX -297

Fevzi Işık

1 — Kâinat dıramı münasebetile IV-105-106

Ferruh Niyazi

1 — Her geçişinde VI-VII-200

Feridun

1 — Anneme X-XI -281

Faik Kurtoglu

1 — Süngercilik X-XI -282-287

Gazali

- 1 — Halkevleri I -16
- 2 — Balıkesirde kullanılan kelime ve istilahlar I -24-25
- 3 — Halk şairi ve sazları II-49
- 4 — Dilin milliyette kıymeti ve dillerin millileştirilmesi IV-117-118

Hüdayi

- 1 — Bağcılık II-37-38

Hamit

- 1 — Spor nedir II-58-59. = III-79. = IV-119 V-169

Halil Sezai

- 1 — Koşma III-81

Ha - Be

- 1 — Güzel saçlı kız VI-VII-201

H. Fehmi

- 1 — Bir günün son hatırası IV-116

İsmail hakkı (Kadı oğlu)

- 1 — Halk bilgisi ve halk şairleri I-17-18
- 2 — Bayram adetleri II-46-49
- 3 — Nişan adetleri IV-109-111
- 4 — Balıkçı VI-VII-181-182-217-218
- 5 — Düğün adetleri VI-VII-204-208
- 6 — Milliyet ve cümhuriyet VIII-IX-239
- 7 — Balıkesir muhitinde cenaze merasimi ve garip akide - lerimiz XII -302-305

İsmail hilmi

- 1 — Gurbet akşamı III-80

İhsan Baki

- 1 — Türk Genci III-80

İbrahim Şevki

- 1 — Kara günler: Matem sabahı III-82-86
- 2 — Ulu Gazi IV-104
- 3 — Kara günler: Sürüyü kurt dalaşmış görünürde çoban yok IV-121-126
- 4 — Kara günler: Göç V-149-152
- 5 — Ahmet Haşim ve şiirleri V-169-171
- 6 — Kara günler: Ne mutlu VI-VII
- 7 — Harman ve harmandan dönüş VIII-IX -231-234
- 8 — Kara günler: İlhan top VIII-IX -241-242
- 9 — Kara günler: Köşk cephesi X-XI -278-279
- 10 — Kara günler: Ana-doluda grup XII -306-309

Kenan Emin

- 1 — Halkevi I -4

Kâmil kurdoğlu

- 1 — Danışmentlilere dair I -28-29
- 2 — Prodelli bir çobanın hikâyesi VI-VII -194-196
- 3 — Muallim mektebi VIII-IX -243-244
- 4 — Sayışma X-XI -266-267

Kâmil «doktor»

- 1 — İnkılâp karşısında duygularımız I-27
- 2 — Yenilikler II-59
- 3 — Kulak hastalıkları V-167-168

Kemal

- 1 — Helva sohbetleri ve arifeler XII -310-312

Mükerrem kâmil

- 1 — İnkılâbın yeni bir temeli: Halkevleri I-26-27
- 2 — Çünkü kadınsın II-51
- 3 — Unutmak iste III-87-88

M. Sait

- 1 — İnkisar II-38

Mustafa Şükrü

- 1 — Köyde akşam III-81

M. Cevdet

- 1 — Hep o ses: Tık tak III-90-92

Memduh Necdet

- 1 — Diliimizi nasıl onarmalıyız IV. 153-164
- 2 — " " " VI-VII 190-192

Mehmet hamdi

- 1 — Türkmen kızı VI-VII-190-192

Mustafa seyit

- 1 — Katerin VI-VII -200
- 2 — İlâni aşk X-XI -270
- 3 — Cenap Şehabettin beyefendi X-XI -288-292
- 4 — Deli X-XI -292
- 5 — Sütüven XII -301

Mahmut Ekrem

- 1 — Gezişler ve görüşler VI-VII-218-224

Nusret

- 1 — Göl II -50

Naim hazım

- 1 — Onyıllın önünde X-XI. 276

Nazmi Sait

- 1 — Elektrik termoforunun tıbbi fatdeleri V-165-167

Nuri Döndar

- 1 — Eski Manyas harabeleri X-XI 271-274

Orhan Şaik

- 1 — Duydumki III-80

Ömer Faruk

- 1 — Bardak dede VI-VII-208-209

Recep

- 1 — Disiplinli hürriyet IV-97-99

Ramazan gök alp

- 1 — On yıl yahut tarih içinde VIII-IX - 238

Ruhi Naci

- 1 — Tarihte karanlık sayfeler VI-VII-209-213
- 2 — Marş VIII-IX -239

Refik Fikret

- 1 — İp ucu VI-VII-201
- 2 — Vazolar X-XI -269

Sadık

- 1 — Bel kahve VIII-IX-240

Saffet Tekin

- 1 — Sahilde gece X XI -275

Sıtkı Çubukçu oğlu

- 1 — Taştım yıllarca VI-VII 216

Şeref Şadi

- 1 — Akşam VI-VII-200

Şinasi İlhan

- 1 — Görüşler II-74-76
2 — Dünya IV-127-129

T. Ziya

- 1 — Savaşın savaşı X-XI -269

Vehpi Evinc

- 1 — Halkevleri bir mabettir I -23

Ziya İhsan

- 1 — İktisat haftası ve köylü X-XI -267-268
2 — Lamartinin Türk tarihi XII -298-300

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Reisliğine
Ankara

